

І. І. Гаврищак

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0489-0966>

ResearcherID M-4995-2017

О. Я. Проців

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8774-9142>

ResearcherID J-4557-2017

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ» В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ

I. I. Havryshchak, O. Ya. Protsiv

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

TEACHING SPECIFICS OF THE “FUNDAMENTALS OF UKRAINIAN MEDICAL TERMINOLOGY” COURSE IN I. HORBACHEVSKY TERNOPIL NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY

Анотація. У статті систематизовано та узагальнено досвід підготовки і впровадження вибіркової дисципліни «Основи української медичної термінології» для здобувачів вищої освіти першого року навчання медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Сконцентровано увагу на структурі курсу, сформульовано мету. Визначено методи навчання, які забезпечують її досягнення, та окреслено результати навчання.

Ключові слова: студентоцентроване навчання; вибіркова дисципліна; медицина; українська медична термінологія.

Abstract. The article systematizes and summarizes the experience of preparation and implementation of the “Fundamentals of Ukrainian Medical Terminology” elective course for the first year students at the medical faculty of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University. The course structure is highlighted, the goal is formulated. Learning methods are defined ensuring the goals achievement, and learning outcomes are outlined.

Key words: student-centered education; elective course; medicine; Ukrainian medical terminology.

Вступ. Сучасні реалії, розширення функціонального поля професійної діяльності лікаря, збагачення діапазону його статусних характеристик зумовили динаміку соціальних очікувань, що можна забезпечити тільки постійним удосконаленням системи загальної та спеціальної медичної підготовки фахівців сфери охорони здоров'я.

Саме тому традиційна одновекторність навчання, яку Л. Рябовол визначає як «процес транслявання/передачі знань, де роль здобувача освіти є, переважно, пасивною» [4, с. 54], змінюється «такою моделлю, в якій останній бере активну участь в організації процесу навчання» [4, с. 54]. Таким чином, суб'єкт-об'єктні стосунки в освітній

сфері трансформуються в суб'єкт-суб'єктні, котрі мають значно більший потенціал і в перспективі суттєво зменшують зовнішні і внутрішні освітні ризики – «виклики і загрози для функціонування і розвитку системи освіти такого ступеня, що вони можуть спричинити значні втрати» [1, с. 72]. До перших із них, на думку І. Каленюк, О. Кукліна та В. Ямкового, належать ризики глобалізаційні, політичні, технологічні, демографічні тощо, а внутрішніми є кваліфікація персоналу, рівень підготовки абітурієнтів, система управління (стиль керівництва, орієнтація на новаторство, система комунікацій та відносин), слабкість та застарілість матеріально-технічної та навчально-лабораторної бази тощо [1, с. 72].

Одним із реальних шляхів подолання чи мінімізації вказаних ризиків є «запровадження нової освітньої парадигми навчання – студентоцентрованого навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід до створення і реалізації освітніх програм» [3, с. 44], яке «передбачає і навіть заохочує певну свободу для студентів у виборі навчальних дисциплін» [3, с. 16].

Мета статті – систематизувати й узагальнити досвід вивчення вибіркової дисципліни «Основи української медичної термінології» в ТНМУ ім. І. Я. Горбачевського.

Теоретична частина. Навчальна дисципліна «Основи української медичної термінології» належить до переліку вибірових, які пропонує здобувачам вищої освіти кафедра української мови ТНМУ ім. І. Я. Горбачевського. Це засвідчує практичну реалізацію Закону України «Про вищу освіту», що передбачає права осіб, які навчаються у ВНЗ, на «вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти» (ст. 62, п. 15) [2].

Програма дисципліни «Основи української медичної термінології» для студентів медичних закладів вищої освіти України III–IV рівнів акредитації складена для галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 222 «Медицина» згідно з навчальним планом підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня відповідних кваліфікацій та спеціальностей у закладах вищої освіти МОЗ України. При цьому було враховано робочі навчальні плани, обговорені і затверджені на засіданні вченої ради ТНМУ імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, які визначають структуру дисципліни: загальна кількість годин – 90 (3 кредити ЄКТС), з них на практичні заняття передбачено 20 год, самостійну роботу – 70 год. Вивчення дисципліни завершується заліком.

При вивченні дисципліни «Основи української медичної термінології» потрібно враховувати її міждисциплінарний характер, оскільки вона ґрунтується на отриманих знаннях із предметів «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Анатомія людини», «Латинська мова та медична термінологія» і передбачає забезпечення комунікативних потреб здобувачів вищої освіти у навчально-професійній і науковій сферах.

Функціональне поле медичних термінів, що,

власне, становлять макротерміносистему медичної термінології, визначає структуру курсу і дає змогу сконцентрувати увагу на основних трьох групах, таких, як:

- анатомічні терміни (назви частин тіла, їх частин і тканин);

- клінічні терміни (назви хвороб і патологічних станів людини, симптомів, синдромів, а також методів дослідження, профілактики, терапевтичного лікування і хірургічного втручання, лексеми на позначення медичного інструментарію);

- фармацевтичні терміни (назви лікарських форм, препаратів рослинного і хімічного походження, видів дії лікарських засобів, зокрема побічних ефектів та можливих ускладнень, сумісності тощо).

Таким чином, медичну термінологію визначаємо як систему, що об'єднує термінологію медико-біологічних, клінічних та фармацевтичних дисциплін, де переважна більшість слів іншомовного походження [6, с. 124]. Відповідно, поняття «системність» використовуємо у кількох значеннях: як приналежність кожного медичного терміна до певної термінологічної системи і його здатність вступати в нові стосунки та формувати нові ієрархії, розширюючи індивідуальне функціональне поле та зберігаючи при цьому досить тісний і нерозривний зв'язок із загальнонаціональним мовним лексиконом.

Свій понятійний і дефінітивний потенціал термін уповні реалізує в межах окремої міротерміносистеми, яка, по суті, є галузевою термінологією. Вона визначається певним органом (органами) або окремими галузями (наприклад, сечовидільна система, що формує відповідну міротерміносистему, джерелом якої є нефрологія та урологія).

Сьогодні, як зазначає А. Ткач, зростає кількість міротерміносистем, що виражають поняття, пов'язані з діагностикою, лікуванням, профілактикою хвороб тощо. Так, за останні десятиліття помітно збагатилися вузькоспеціальні лексикони імунології, онкології, рентгенології, стоматології, наук гігієнічного профілю, медичної психології та ін. [5, с. 247]. Тому є доцільним виділення таких міротерміносистем, як:

- терміни на позначення складових компонентів опорно-рухової системи людини;

- дерматологічна термінологія;

- терміни на позначення серцево-судинної системи;

- терміни на позначення нервової системи;

- терміни на позначення органів дихальної системи;

– терміни на позначення органів травної системи;
– терміни на позначення органів сечовидільної системи.

Варто зазначити, що вказані терміносистеми обиралися не довільно, а з урахуванням визначеності понятійного ядра, ступеня сформованості базового лексикону, його обсягу, кількісних характеристик терміноелементів.

Це дало змогу виділити і сконцентрувати увагу здобувачів вищої освіти на основних 10 темах, які представлені в робочій програмі вибіркової дисципліни «Основи української медичної термінології».

ТЕМА 1. Загальне поняття про медичну термінологію.

Медична термінологія як складна динамічна система та її межі в національно-мовній системі. Становлення і розвиток української медичної термінології. Термін як особлива мовна одиниця. Загальноновживане слово і термін. Основні ознаки терміна. Термінологія і терміносистема. Медичний термін як елемент мікротерміносистеми. Терміноелемент – словотвірний структурний елемент терміна. Початкові, проміжні та кінцеві терміноелементи. Найважливіші мікротерміносистеми української медичної термінології. Основні класифікації медичних термінів (за ступенем спеціалізації, за походженням, значенням і функціональним полем, структурою тощо). Терміни-епоніми та їх використання в медичному дискурсі.

ТЕМА 2. Терміни на позначення опорно-рухової системи людини.

Соматична лексика як джерело термінів на позначення опорно-рухового апарату людини. Джерела та способи номінації. Сомонімічна та остеонімічна групи термінів. Класичні мови як джерела терміносистеми. Інтерпретація, історичний та функціональний аспекти застосування термінів. Назви на позначення компонентів тіла людини, кісткової системи людського організму в нормі та при патології. Терміни на позначення основних площин і рухів тіла. Остеонімічна лексика з національними та міжнародними компонентами. Комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату.

ТЕМА 3. Дерматологічна термінологія.

Дерматологічна термінологія як одна з основних медичних терміносистем: загальні тенденції розвитку. Становлення і розвиток української дерматологічної термінології. Українські медичні терміни з міжнародними компонентами *дерм-*, *дерма-*, *дерм(о)-*, *дермато-* та українським відповідником

на позначення соматичного поняття *шкіра*. Продуктивність та мобільність термінів із вказаними терміноелементами. Проблема використання та взаємозаміни термінів-синонімів у професійній діяльності лікаря.

ТЕМА 4. Терміни на позначення серцево-судинної системи.

Терміни на позначення серцево-судинної та кровоносної систем. Ангіонімічна та кардіологічна лексика як основні складові терміносистеми. Українські медичні терміни з міжнародним компонентом *карді(о)-* та його національним відповідником *серц(е)*. Вживання терміноелементів *vas-*, *angi-*. Словотвірна мобільність зазначених термінів у сучасній українській мові як засіб збагачення національного словника і медичної терміносистеми. Синонімія та антонімія у медичній термінології. Терміни-епоніми у кардіологічній термінології. Використання термінів, що номінують складові компоненти серцево-судинної системи, у медичній практиці. Терміни на позначення основних захворювань серцево-судинної системи.

ТЕМА 5. Терміни на позначення нервової системи.

Неврологічна термінологія як логічне поєднання національних та запозичених лексем на позначення складових компонентів нервової системи, симптомів, засобів і способів лікування. Словотворчі ресурси неврологічної термінології. Правопис та вживання складних неврологічних термінів. Українські медичні терміни як основа терміносистеми. Основні терміноелементи *невр-*, *неври-*, *невро-*, *нейро-* та їх функціонування. Поняття про варіативність термінів. Варіанти терміна й терміни-варіанти: теоретичний і практичний аспекти. Неврологічні захворювання і їх симптоми: термінологічний аспект.

ТЕМА 6. Терміни на позначення органів дихальної системи.

Лексеми на позначення органів дихальної системи як системоорганізуючий фактор. Основні групи термінів. Вторинна номінація (метафоризація і метонімізація загальноновживаних слів чи лексем інших систем) як джерело збагачення та розширення функціонального поля терміносистеми. Основні терміноелементи. Вживання термінів із компонентами *рнеит-* і *рнеитоп-*. Медичні терміни, які містять соматичні складові. Вживання національних термінів-соматизмів *горло/глотка/гортань* та міжнародних соматичних компонентів *ларинг(о)-*, *тонзил(о)-*, *фаринг(о)-* в практичній діяльності фахівця. Терміни на позначення захворювань скла-

дових дихальної системи. Комунікація лікаря з пацієнтом у пульмонологічному і ЛОР-відділеннях.

ТЕМА 7. Терміни на позначення органів травної системи.

Лексеми на позначення компонентів травної системи людини. Використання термінів у професійній сфері. Основні групи термінів. Номінація гастроентерологічних захворювань. Структура термінів, правила утворення, вживання, інтонування та написання. Терміни на позначення захворювань травної системи.

ТЕМА 8. Терміни на позначення органів сечовидільної системи.

Сечовидільна терміносистема: специфіка формування і функціонування. Урологія і нефрологія як джерела терміносистеми. Взаємодія з іншими системами та суміжними науковими галузями. Основні терміноелементи та їх словотворчий потенціал. Способи творення нових термінів. Терміни на позначення захворювань видільної системи.

ТЕМА 9. Фармацевтична термінологія.

Фармацевтична термінологія як понятійно-термінологічний засіб передавання інформації та правова основа для конструктивних рішень і правильних дій. Міждисциплінарний і міжсистемний характер фармацевтичної термінології. Джерела формування фармацевтичної термінології, сучасний стан та перспективи розвитку. Основні групи термінів за значенням. Терміни-епоніми як важливий компонент фармацевтичної термінології. Проблема коректного використання фармацевтичних термінів задля здійснення повноцінних фармацевтичних послуг. Фармацевтична термінологія у медичній практиці.

ТЕМА 10. Клінічна термінологія.

Українська медична клінічна термінологія як динамічна терміносистема. Способи й моделі словотворення. Основні словотворчі терміноелементи. Зв'язок значення слова із його складом та структурою. Роль латинської та давньогрецької мов у формуванні базового компонента терміносистеми, розширенні та збагаченні змістового ряду. Базові та похідні терміни. Основні групи клінічних термінів. Назви методів дослідження у клінічній термінології та їх вживання.

При вивченні дисципліни «Основи української медичної термінології» використовуються такі методи навчання: словесні (розповідь, бесіда, пояснення), практичні (вправа, практична робота), пояснювально-ілюстративні (навчальна література, відеофільми тощо), а також індуктивний, дедуктивний, аналітичний; традуктивний, репродуктивний,

проблемного викладу, евристичний, дослідницький. Вони забезпечують досягнення мети вивчення навчальної дисципліни.

Метою вивчення дисципліни «Основи української медичної термінології» є формування у здобувачів вищої освіти системних знань і розуміння концептуальних основ загальнономовних явищ і процесів, що визначають специфіку формування української медичної термінології, подальших стратегій розвитку теоретичної бази терміносистем та розширення сфери практичного використання української медичної термінології в професійній діяльності фахівців у галузі медицини.

У результаті вивчення дисципліни «Основи української медичної термінології» здобувач вищої освіти повинен знати основні групи медичних термінів, особливості їх структури та алгоритм творення, володіти стратегіями читання й аналізу фахового тексту, опанувати українські еквіваленти англійських медичних термінів. Крім того, він повинен уміти правильно читати й писати, диференціювати та аналізувати медичні терміни, пояснювати їх значення на основі засвоєних терміноелементів, самостійно конструювати терміни із заданими значеннями, утворювати словосполучення й речення з медичними термінами, використовувати знання української медичної термінології в усному мовленні, для читання й перекладу наукових текстів.

Оцінювання поточної успішності здобувачів вищої освіти відбувається на практичних заняттях (кожне оцінюється за 12-бальною шкалою і включає усне опитування, виконання практичних завдань та тестовий контроль) і шляхом організації індивідуальної роботи (оцінюється від 1 до 6 балів та передбачає реалізацію творчого потенціалу особистості шляхом індивідуально спрямованого розвитку її здібностей, науково-дослідну роботу тощо).

Таким чином, здобувач вищої освіти, вивчаючи дисципліну «Основи української медичної термінології», може отримати максимально 200 балів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дисципліна «Основи української медичної термінології», що належить до числа вибіркових, дає змогу здобувачам вищої освіти реально долучитися до формування індивідуальної траєкторії освіти, а також забезпечує можливість використання результатів навчання при вивченні профільних теоретичних і клінічних дисциплін, із подальшим формуванням умінь і навичок у навчальному процесі та в професійній діяльності, в удосконаленні фахового усного й писемного мовлення. Оскільки

в статті узагальнено здобутки першого року викладання дисципліни, то перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей поглиблен-

ня змістового компонента, розширенні джерельної бази, шляхів удосконалення методики викладання «Основ української медичної термінології».

Список літератури

1. Каленюк І. С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І. С. Каленюк, О. В. Куклін, В. А. Ямковий // Економіка України. – 2015. – № 2. – С. 70–83.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

4. Рябовол Л. Т. Організація студентоцентрованого навчання як складник професійної діяльності викладача ЗВО / Л. Т. Рябовол // Наукові записки. Серія «Педаго-

гічні науки». – 2022. – № 205. – С. 54–58. DOI <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-54-58/>.

5. Ткач А. В. Сучасна українська медична термінологія: проблеми та перспективи розвитку / А. В. Ткач // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2010. – Вип. 23. – С. 247–252. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2010_23_55.

6. Шутак Л. Б. Українська мова професійного спрямування : навч.-метод. посіб. / Л. Б. Шутак, Г. В. Навчук, А. В. Ткач ; за ред. Г. В. Навчук. – Чернівці, 2008. – 446 с.

References

1. Kaleniuk, I.S., Kuklin, O.V., & Yamkovyi, V.A. (2015). Suchasni ryzyky rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini [Modern risks of higher education development in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 2, 70–83 [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [The Law of Ukraine On Higher Education dated 01.07.2014 No. 1556-VII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

3. Rashkevych, Yu.M. (2014). *Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity [The Bologna process and the new paradigm of higher education]*. Lviv [in Ukrainian].

4. Riabovol, L.T. (2022). *Orhanizatsiia studentotsentrovanooho navchannia yak skladnyk profesiinoi diialnosti vykladacha ZVO [Organization of student-centered learning as a component of the professional activity of a teacher an*

institution of higher education]. *Naukovi zapysky. Seriya «Pedagogichni nauky» – Academic Notes. Series “Pedagogical Sciences”*, 205, 54–58. DOI 10.36550/2415-7988-2022-1-205-54-58 [in Ukrainian].

5. Tkach, A.V. (2010). Suchasna ukrainska medychna terminolohiia: problemy ta perspektyvy rozvytku [Modern Ukrainian medical terminology: problems and prospects for development]. *Naukovi pratsi Kamyanets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Filologichni nauky – Scientific Papers of the Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohiienko University. Philological sciences*, 23, 247–252. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2010_23_55 [in Ukrainian].

6. Navchuk, H.V. (Ed.). (2008). *Ukrainska mova profesiinooho spriamuvannia [Ukrainian language of professional direction]*. Chernivtsi [in Ukrainian].

Отримано 04.12.2023.
Рекомендовано 11.12.2023.

Електронна адреса для листування: havruchukii@tdmu.edu.ua